

Uri Ferenc*

Az Aranylábú Bács története

Bevezető

„A dicső múlt és a nagy elődök adják nekünk a hitet ahhoz: jelenünk is, jövőnk is van itt, ezen az ezeréves szülőföldön.”

Ezt a részletet gyakran idézik, ha a kisebbségekről van szó, bár akkor, a XI. században, ilyen fogalom még nem létezett. István király az udvarban és az ország kolostoraiban megforduló idegenek befogadására értette. Mint azt a későbbi kutatások is bizonyították, ők honosították meg a kultúra nyelvét és írását, a latint, a gyógyítást, a kézművességet, a kereskedelmet, a pénzverést és a kornak megfelelő földművelést.

A Vajdaságban évtizedeken keresztül igyekeznek meghamisítani, kitörölni a magyar történelmet, a magyar kulturális emlékeket. Kevésbé jártak sikerrel, mert magyar közösségünk mindig talpra állt – gondoljunk csak 1848/49-re, 1920-ra vagy 1944/45-re. Megmaradunk és őrizzük történelmünket, nyelvünket, vallásunkat, kultúránkat, sőt új értékeket is tudunk létrehozni.

*A honfoglalásról
(különös tekintettel a déli végek eseményeire)*

896 tavaszán a magyar honfoglalók a Duna felé közeledtek, délen pedig eljutottak egészen Szerémségig. A szlávokat – a morva Szvatopluk fiai – szétverték. A földváraknál komoly harcok folytak (Bodrog, Bács, Titel). A Dunán nem mentek át! Az Al-Dunán a meghódított terület határa a Duna vonala volt. A honfoglaló magyarok 896 és 900 között megszállták a Duna-Tisza közét, egészen délen a Titel-Szilszék (Susek) vonalig.

Az új hazában is, minden bizonnyal, az addig kialakított helyhez kötött téli szállás és a mozgó nyári legeltetés rendszerében éltek életüket. A birtokba vett területeket, szokásuk szerint, itt Dél-Bácskában is a törzsek között osztották fel. Erről a mai napig megmaradt településnevek tanúskodnak: Kér, Keszi, míg a többi az idők folyamán elenyészett. A földből az egyes törzseknek kijáró területeken a nemzetségek, és ezeken

* Uri Ferenc, nyugalmazott történelemtanár, Újvidék

belül a nagycsaládok kaptak részt. Nyáron a kiosztott nyári mezőkön legeltették állataikat. Idővel egyre szűkült a legeltetési terület, így a téli és a nyári szálláshely fokozatosan közeledett egymáshoz, majd egybeolvadtak és létrejött a település, a falu.

A téli szálláshelyek körül a magyarok földműveléssel is foglalkoztak, ahogyan azt Etelközben, Levédiában is tették. Ezáltal fokozatosan földművelő-állattenyésztő nép lett a magyar! Ez a folyamat igazán akkor jutott kifejezésre, amikor a magyarok felhagytak a kalandozó, rabló hadjáratokkal. Az állandósuló téli szálláshelyek, majd a falvak, megvont határok közé szorultak. Tehát, a falvak a XI. században már rendszerint határok között jelentek meg Dél-Bácskában. A faluvá állandósuló téli szálláshely még nem volt teljesen földhöz kötött. A nomád típusú állattenyésztéssel és sátorozással fokozatosan hagytak fel a magyarok.

I. (Szent) István Államalapító és jogalkotó

Szent István az egykor pogány és nomád, kalandozó népből törvénytisztelő keresztényeket faragott (ha kellett tűzzel-vassal). Megszilárdította az ország védelmét és ezzel együtt az ország védelmét is. Neki köszönhetjük, hogy ma is itt élünk, Közép-Európában. Igaz, a XX. század alaposan megtépázta a szent istváni Magyarországot: két világháború és két totalitárius diktatúra.

Szent István 997-ben Veszprém mellett győzelmet aratott a pogány Koppány felett, a német lovagok segítségével. A csata okai között nem csak a keresztény-pogány kérdés, hanem dinasztikus okok is szerepeltek. Koppány helye a családfában elég homályos. Az összecsapást az örökösödési jog váltotta ki, mert Koppány a trónt az elsőszülöttség jogán követelte.

I. István király gazdaságilag gyorsan fejlődő országába özönlenni kezdtek Nyugat-Európából a hospesek, a különféle vendég jövevények. A király fiának, Imre hercegnek, a történészek szerint Gellért püspök sugallatára, európai példák mintájára, Intelmeket írt (íratott). A különféle tájakról, tartományokból érkezett vendégek, különféle nyelveket, szokásokat, fegyverzetet és tudást hoztak magukkal. Mindez az országokat gazdagította, növelte az udvar fényét, mert az „egy nyelvű, egy szokású ország gyenge és esendő”.

A király egész életében a kereszténység érvényre juttatásáért harcolt a pogánysággal szemben. Ez az elszántság adta majd arcélének ke-

mény vonásait, de ez tette egyben irgalmassá is a legyőzöttekkel szemben, alakította együtt érző emberré, aki haláláig az elesettek pártfogója volt.

Megalakította országszerte az első királyi megyéket, azaz vármegyéket, mint Bács, Bodrog, Szerém vagy Valkó, a Dunától délre. Ugyanakkor egyházi központok is alakultak Dél-Bácskában. Az egykori okiratokból tudjuk, hogy Bácsban püspökség alakult, Titelen prépostság, míg plébániák alakultak Péterváradon (Vásárosváradon), Aranylábú Bácsón, Temerinben és más helységekben. Bélakúton apátság létezett.

1. kép: Szent István Király (a Thúróczy – Krónikából)

I. István király kiemelkedő jogalkotó tevékenységet is folytatott. Két törvénykönyvet hozott meg, az elsőt még uralkodása előtt. Az új állami és egyházi rend jogi megalapozása (földön és munkaerőn való tulajdonjog) az uralkodó védelme állott. A legtöbb törvénycikk a magyar állam- és egyházszervezésre vonatkozik, amelyeknek vannak magyar jellegzetességei. Például, a bajor 4-es számrendszer helyett (büntetéseknel: 4, 8, 40, 80 pensa, stb.), a magyar 5-ös számrendszer (5,10 tinó) érvényesült.

A vasárnapi munkatiltalom már I. István törvénye szerint is érvényben volt. A földművelés már ekkor kiemelkedő gazdasági tevékenység volt. A törvény előtti időszakban a parasztok harci lovakat is használhattak a föld megműveléséhez, de ökröket is befogtak, még vasárnap is. Az okiratok a vasárnapi munkatiltalomról írnak – a vasárnap ünnepét az új keresztény, szabad magyar nem szeghette meg.

A XI. század második feléből származó oklevelek gyakran szólnak ekével szolgáló jobbágyokról és szőlőművelőkről. I. István törvényeiben rendezte a szabadok és a rabszolgák viszonyát. A rabszolgák főleg mezőgazdasági tevékenységet végeztek. A törvények szabályozták a fegyverrel leigázott szlávok helyzetét, a nyugati hadifoglyok helyzetét, valamint a megvásárolt rabszolgák és a fegyverrel foglyul ejtett szabadok helyzetét. A rabszolgákat, foglyokat arab kereskedőknek adták tovább. I. István telkeket és szolgákat adományozott az egyháznak (ezeket adták-vették, nem vették emberszámba).

I. István törvényei a rabszolgákról

A csehek a XI. században lengyel hadifoglyokat adtak el Magyarországnak. A rabszolgák helyzetéről I. István király törvényeinek számos rendelkezése szól. Egy rendelkezés, pl., rögzítette, hogy ha egy szolga más szolgáját megöli, a gyilkos szolgát a megölt helyébe adják. A törvényhozó számára, tehát, az elveszett munkaerő pótlása különösen fontos volt. Egy másik rendelkezés szerint, pl., ha egy szabad ember megölte más szolgáját, köteles volt helyébe másik szolgát adni vagy annak értékét megtéríteni, majd pedig az egyházi törvények szerint vezetni.

A törvény a következőt írja elő: „Mivel tehát Istenhez méltó és az embereknek legjobb, hogy ki-ki életének futását, a szabadság szerénységével végezze, a királyi végzés szerint elhatároztuk, hogy ezután az ispánok és a katonák közül senki ne merészeljen szabad személyt szolgál-

ságba hajtani. Ha ezt dölyfösségnek vakmerőségtől ösztönözve megtenni merészelné, tudja meg, hogy ugyanennyi kártérítést fog fizetni sajátjából, s ez a kártérítés a király és az ispánok között osztassék szét mint a többi.”

A kereszténység felvétele

Géza fejedelem idejében már hívtak Magyarország területére római katolikus hittérítőket, mindamellet, hogy az országban párhuzamosan maradt fenn a bizánci (görögkeleti) egyház és a korábbi pogány szokásvilág. A kereszténység nyugat-római változatát I. István jutatta győzelemre.

A görög kereszténységet a gyulák és Ajtony terjesztették, míg a pogányság, a nemzetiség maradványaival együtt fokozatosan elhalt. A kereszténység felvétele a XI. században rendkívüli jelentőséggel bírt. I. István a keresztény egyházat az állam szolgálatába állította. Az ország területén a király tíz püspökséget alapított (Esztergom, Kalocsa, Veszprém, Bács, Vác, Eger, Nagyvárad, etc.).

I. István kolostorokat is alapított (Aranylábú Bács, pl.). A keresztény szókincsben nagyon sok szláv (szlovén) eredetű szó honosodott meg. A király mellett mindig működött egy pap, akinek az okiratok kiállítására volt a feladata. A bencés kolostoroknak (Pécsvárad) jelentős szerepe volt az ekés gazdálkodásban.

Kezdetben a nyugati keresztény műveltség cseh hittérítők terjesztették Magyarországon: az Aranylábú Bács szerzetesei, a bencés rend szerzetesei (Szent Elek és Bonifác kolostorok), valamint Asztrik kalocsai püspök (később főpap). Az itáliai kulturális befolyás elsősorban Ravennából származott. I. István Ravennában alapítványt hozott létre, amely előmozdította a zarándoklást.

A király tisztában volt azzal, hogy a kereszténység felvétele és a keresztény egyház megszervezése a haladást szolgálta. A XI. század első felében a Dél-Bácska területén lévő falvak lakossága többségében pogány volt. A papok az ispán katonáinak kíséretében sorra járták az Aranylábú Bács környéki falvakat, hogy elfogadtassák a néppel az új hitet. Általában ez úgy zajlott, hogy a katonák a falu lakosságát egy a falu melletti réten vagy tisztáson terelték össze, majd fegyveresen körülvették a csoportot, nehogy valaki megszökjön. Ekkor előállt a pap, aki legtöbbször ékes latin nyelven ismertette az új vallás előnyeit, szépségeit és örök életet ígért a túlvilágon. A jelenlevők ezekből a hosszú beszé-

dekből legtöbbször semmit sem értettek és gyakran el is szundikáltak. Volt olyan pap is, aki magyar tolmácsot hozott magával, de voltak olyanok is, akik tört magyarsággal a nép nyelvén próbálkoztak meg a hittérítéssel. A prédikáció után a katonák sorjában a pap elé vezették a lakosokat, aki mindenkit megkeresztelt. A keresztelés után az ispán felolvasta I. István törvényét az újdonsült keresztényeknek. Az új keresztényeknek kötelességük volt az egyház és a papok támogatása, azaz egyházi tizedet voltak kötelesek fizetni.

Ezek után a keresztény magyar ember vasárnap ökrökkel, lovakal nem dolgozhatott. Ha valakit megláttak, hogy vasárnap mégis dolgozott, elkobozták ökreit, lovait, szerszámaikat és ruháit. I. István király törvénye elrendelte, hogy vasárnap mindenki köteles templomba járni. Ez egyaránt vonatkozott az öregekre és fiatalokra, férfiakra és nőkre, kivéve azokat, akik a tüzet őrizték. Ha valaki nem tűzörzésre maradt otthon, a törvény elrendelte, hogy verjék meg és a fejét borotválják le. Azokat, akik az istentisztelet alatt mormogtak, beszélgettek vagy más módon zavarták a többi hívőt, illetve nem figyeltek a szent olvasmányokra, a törvény szerint ki kellett üzni a templomból, valamint megkötözéssel, ostorozással és hajuk lenyírásával meg kellett őket fenyeíteni.

Ősszel az aratás és a betakarítás után, szintén katonák kíséretében jöttek az egyházi tizedszedők, akik sorra járták a házakat és elvitték a termés (búza, árpa, rozs, köles, élő állat, barmofi, stb.) egy tizedét. I. István törvénye ezt így határozta meg: „Ha valakinek az Isten tízet adott egy évben, a tizedik részt adja Istennek, és ha valaki tizedét elrejt, az akkor kilenc részt fizessen.”

Ebben az időben már egymás után épültek a környéken a templomok. I. István király törvénnyel szabályozta a templomépítést: „Tíz falu építsen egy templomot, amelyet két telekkel és ugyanannyi szolgálval lássanak el, lóval, hat ökrrel és két tehénnel. Ruháról és oltártakarékról a király gondoskodik, papról és könyvekről pedig a püspök.” Ezzel az egyház a királyi hatalom leghűségesebb támasza lett. A templom nem lehetett egynapi járásnál távolabb. Templomépítésre 1039-ben Aranylábú Bácsot jelölték ki. A következő falvak tartoztak egyházi hatáskörébe: Kiszács, Alpár, Piros, Alsó Zajol, Irmó, Alsó Kér, Aranyág, etc.

Új falvak létrejötte

Lehetetlen pontosan meghatározni az ebben az időben létrejött falvak keletkezési idejét. Általában úgy jöttek létre, hogy az ispán a vár-földet kiosztotta a várnépnek használatra vagy megváltozott a földesúr birtoka. Így, egy-egy település neve csak akkor tűnik fel, ha örökösödés vagy adományozás útján már birtokosra száll át a birtok vagy valamely peres ügyben említi azt a bíró.

A XI-XIII. századig Újvidék határában így jöttek létre Zajol, Csenei, Pétervárad, Bivoljos és Baksafalva községek. Ezek vagy várföldek voltak, vagy nemesi birtokok. Elnevezések csak 1237-től kezdődően tűnnek fel először, amikor egyik földesúrról a másikra szállt át a birtok, ami azt igazolja, hogy jóval előbb jöttek létre. Pétervárad volt a királyi birtokok központja, a többi faluval: Zajol, Bivaljos, Csenei, Baksafalva és más községek. Ezekről északabbra Szöreg, Szentpéter, Piros, Aranyád, Aranylábú Bács, etc.

Az oklevél szerint Pétervárad a Duna szerémségi partján terült el, Ökörddel szemben, mint a bácskai oldal központja (a temerini országút és a római sáncok között).

A XII. századra a lakosság letelepülése véglegessé vált. Minden a szorgalmas jobbágyparasztok fáradozásának volt az eredménye, mert fellendült a földművelés és az állattenyésztés is. A földesurak és a katonák nagy károkat okoztak a jobbágyoknak: a vadászatok alkalmával letaposták földjeiket, vetéseiket. Helyzetüket járványok (főleg kolera és pestisjárványok) is súlyosbították, amelyekbe sokan belehaltak.

A jobbágyparasztok családjaikkal falvakban laktak. A falu szó valamikor vérközösséget jelentett. A letelepedés után a rokoncsaládok még sokáig együtt éltek. Így alakultak ki a nagycsaládok. Ezeket a közösségeket nevezték akkor falunak.

A XI-XII. században a falu lakói nyáron és ősszel állataikat legeltették és sátrokban laktak, míg télire visszatértek a faluba, amely már kezdett állandó településsé válni.

A falu határában a föld csak egyik részét művelték meg, ahova gabonát vetettek (kölest, rost, árpát, búzát), míg a másik része parlagon maradt. A két típusú földhasználat évente váltotta egymást.

A falusi házak berendezése

Dél-Bácskában – a vidéknek megfelelően – a házak többsége fából és nádból készült, mert ebben az időben a vidéken tölgyerdő rengetegek voltak. Az ilyen épületek falai egymásra fektetett faragott rönkökből álltak, a rönkök közötti űrt sárral és mohával tömték ki, majd pedig a falakat kívülről sárral tapasztották be. A falakra ezután nyergestető került, amelyet sással és náddal borítottak be.

A legszegényebbeknek sátor alakú nádkunyhókkal vagy földbe ásott veremlakásokkal kellett megelégedniük. Ezt a veremlakást íziknek nevezték, amelynek csak a teteje látszott ki a földből. A tetője szokásos volt, amelyhez nádat és szalmát használtak.

Ezek a házak egyetlen egy helyiségből álltak, amely egymaga töltötte be a szoba és a konyha szerepét. A házaknak nem voltak ablakai és ekkor még a padlást sem ismerték. A házaknak kéményük sem volt: a helyiség közepén égő tűz a tetőnyíláson keresztül hagyta el a házat.

A veremházakban a szoba egyik sarkában falba mélyített, belülről fűthető kemence volt, előtte földbeásott ülgödörrel. A házakban voltak karólabas bútorok, a fal mellett pedig földpadkák. Az emberek fekvőhelyeül általában földre terített gyékényszőnyeg vagy földre hintett sás, szalma szolgált. Az asszonyok fekvőhelynek tollas derékaljakat használtak. A fejpárna korán szokásba jött, míg takaróként a felsőruha szolgált.

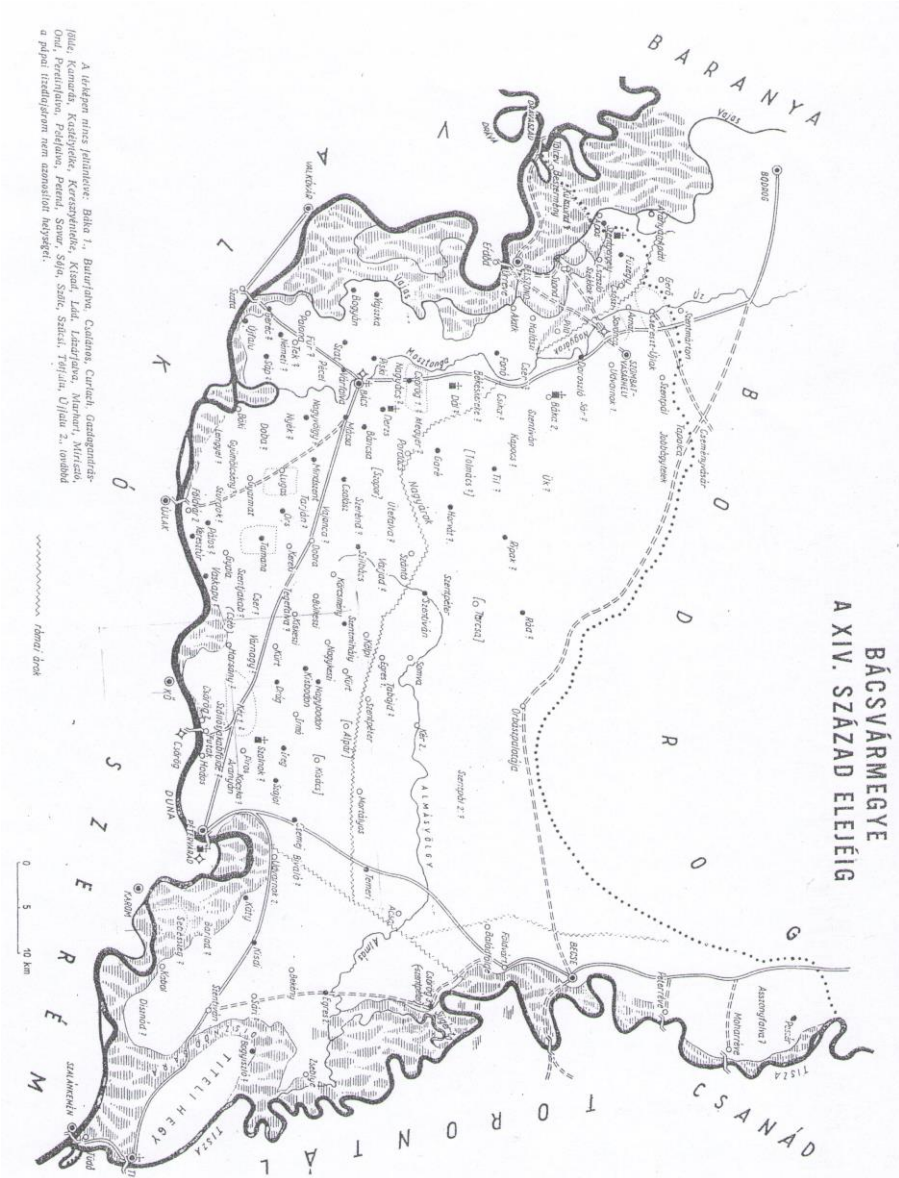
Az asztalt a honfoglalók csak később, a XII. században kezdték el használni. Az abroszt, az asztallal együtt, ekkor is csak kivételesen használták: leginkább ünnepjelző szerepük volt.

Tárolásra a XI. században még régies megoldásokat használtak: falba vert szögeket, különböző tömlőket. A polc használata is csak a honfoglalás után alakult ki, majd lassan meghonosodott a láda is. Kizárólag ácsolt ládát, scriniumot, magyarul szekrényt használtak, amelyet a szlávoktól vettek át, akikkel együtt éltek. A XI. században jelentkezik a pad is, amelyet ülőalkalmatosságként használtak.

Az Aranylábú Bácsról

A rendelkezésre álló történelmi források szerint még I. István király uralkodása idejében, a XI. század elején, létezett egy templom, amely később kolostor lett, amely Piros határában, a falutól északnyugatra lehetett. A forrásokban az Aranylábú Bács néven szerepel.

Aranylábú Bács nevű mezőváros létezett Bács megyében a XIII. században (villa Aranlabovbach), Egy XII. századból származó adat szerint a település monostora Szent Miklósról kapta nevét (Monostorium beuti Neicolai de Bach pedis aurei). A földesúr Turey fia Péter comes volt, akitől a birtokot IV. Béla hűtlenségi perben elkobozta és egy Bachokolda nevű kunnak adta. Bachokolda fiai IV. Béla parancsára István ifjabb király ellen hadat vezettek. Ezért István megfosztotta őket a birtoktól és 1263-ban fiának Andrásnak adományozta, aki ifjabb István király üldöztetése során jelentős szolgálatakat tett neki. 1291-ben azonban már Terytu fia Chabát említik a monostor kegyuraként, aki egyezséget kötött a bélakúti apáttal. Ezen egyezés szerint, utódai ugyan öröklik a kegyúri címet, de az ebből származó jogokat nem gyakorolhatták a birtok felett, de ennek fejében minden díj alól mentesültek a váradi révben.

A térképen nincs jelölve: Bika 1., Bauritva, Cudva, Czucz, Garasvénkertszőlő, Komár, Kudálykő, Keresztvárad, Kisz, Lászlóvár, Maron, Mitród, Óvár, Petróváros, Rédeas, Penta, Senc, Sija, Sás, Székelyvár, Szt. János, Szt. István 2., Szoboszló a Péterváradban nem csomagtól határig.

2. kép: Bács vármegye térképe

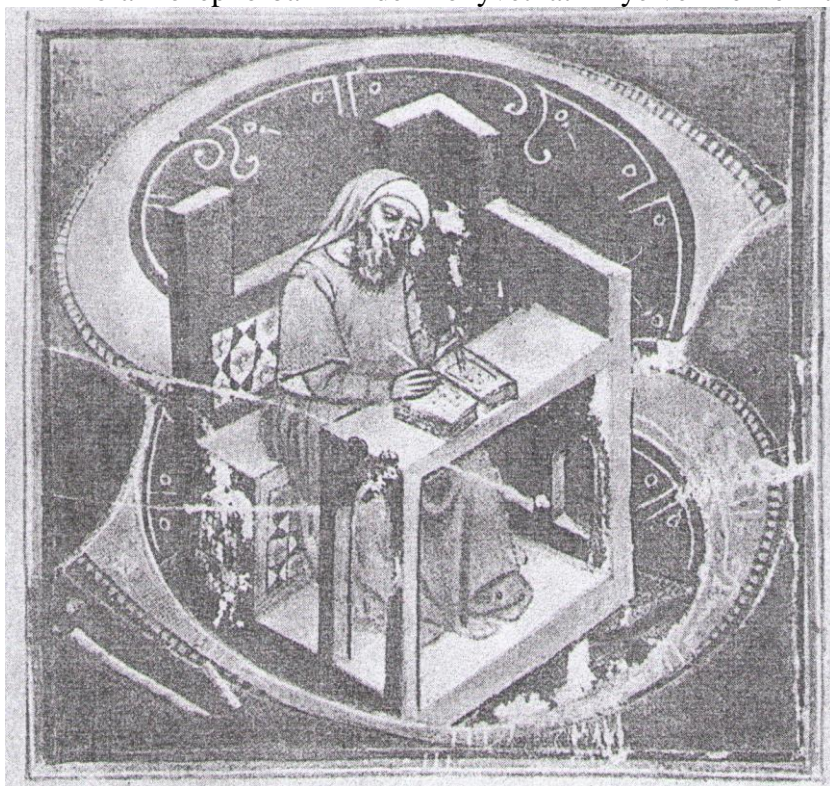
Már egy 1243-ból származó okirat a péterváradai egyház szabadalmairól szól. Egy másik, 1267-ből származó dokumentum pedig arra mutat, hogy I. István ifjú király András nevű ajtónállójának az Aranylábú Bács települést és a Duna mindkét partján lévő péterváradai várat adományozta.

A XIII. század vége után Aranylábú Bács településnév már nem került említésre a történelmi forrásokban.

Az Aranylábú Bács bencés monostor a XII. század elején jött létre. Templommal és földszintes házzal körülvett kolostori udvarral rendelkezett. A hosszú folyosóról háló fülkék, ebédlő, könyvtár, másolóterem, a lektor szobája, raktárak nyíltak. A monostor élén a prelátus állt. A szerzetes testvérek száma nem haladta meg a húszat.

A kolostori iskolában a növendékek betűvetést és azokat az ismereteket sajátították el, amelyeket „hét szabad művészet” néven foglaltak össze. A növendékeket tudós szerzetesek vezetése alatt, latin nyelvre, egyházi könyvek olvasására és énekekre tanították.

A korai középkorban minden könyvet latin nyelven kézzel írtak.

3. kép: Könyvíró szerzetes (XIV. század; iniciálé a Képes Krónikából)

A fiatal tanulóknak először a latin nyelvvel és nyelvtannal kellett megbirkózniuk, majd ezt követően a szónoklás tudományát kellett elsajátítaniuk. A szónoklattan után azt tanulták meg, hogyan kell helyesen

gondolkodni, vitatkozni, illetve a szavak jelentését meghatározni. Ezt a tudomány később logikának nevezték el.

Tanultak számtant is, de csak az összeadást és kivonást ismerték, mert a szorzást és az osztást még a tanítómesterek sem ismerték eléggé.

A XII. században még nem ismerték az arab számokat. A mér-tanhoz sem értetettek igazán a tanítószerzetesek. Csupán általános fo-galmakat tanítottak, mint amilyen a négyzet, háromszög és a kör. A mér-tanhoz tartozott a földrajz tudománya is. A növendékek csillagászatot is tanultak. Akkoriban már jól ismerték az egyes csillagképeket és a boly-gók pályáit, de ezeket helytelenül magyarázták, azzal, hogy a Nap kering a Föld körül. A hetedik tudomány a zene volt. A kolostorban minden nap szent himnuszokat és zsoltárokat énekeltek. A dallamokat inkább hallás-ból ismerték.

Az iskolarendszer igen szigorú volt. A tanulókat engedetlenségü-kért botozással és megvesszőzéssel büntették.

Az Aranylábú Bács kolostor a bencés rendhez tartozott a XII. században. A kolostor könyvtára a helyiség biztonsága, a könyvek elhe-lyezése igen fontos volt akkor. Olyan helyen kellett őket tartani, amely az esőtől védett, de kellően szellőzős volt. A könyveket fából készült szekrényben tartották, hogy megóvják őket a rothadástól és a nedvesség-től. A szekrényben polcokat helyeztek el, amelyekre a könyveket tuda-mányok szerint helyezték el, hogy egy szakhoz (facultas) tartozó köny-vek egy polcon legyenek, szakszerűen megjelölve, jelzőcédulákkal. A polcokat is szakok szerint jelölték meg.

A könyvtár és a könyve szekrények kulcsa mindig a könyvtáros szerzetesnél volt. A könyvtáros egy pergamenlapra jegyezte fel a könyvtár (korvent) összes könyvét. Ha könyvtáros cserére került sor, a prelátus (előljáró) előtt a könyvtárosok aláírtak egy már előre elkészített jegyzéket. A könyvtáros feladat volt, hogy a megrongálódott könyveket megjavíttassa, bőrrel bevonja és jól bekösse. Minden egyes könyv gerin-cére feljegyezte, hogy milyen könyvről van szó, illetve kinek vagy kik-nek az írásait tartalmazza. Az almáriumra (fekvő szekrény) odaláncoltak néhány könyvet, amelyekre a szerzetes testvéreknek gyakrabban volt szükségük, mint amilyenek az egész évre szóló ünnepi és vasárnapi be-szédek voltak, historiák, krónikák, a szentek szenvedéstörténetei és le-gendái és sok más hasonló könyvek, hogy bármikor könnyen elérhetőek legyenek a szerzetesek számára.

A jobbágyok életéről

A jobbágyok sorsa a XII. században szemléltethető az Aranylábú Bács jobbágysági napi munkájának leírásával. A jobbágy már hajnalban kihajtotta ökreit a szántáshoz, akármilyen hideg is volt az időjárás. Naponta felszántott egy keveset a parlagon hagyott földből. A munkájában a fia vagy az asszonya segítettek, akik ösztökélve hajtották az ökröket. Szántás után, otthon ellátta az állatokat, szénát tett a jászolba, vizet öntött a vályúba.

A földesúr bármikor megkövetelhetette, hogy a jobbágyparasztok téglát, követ hordjanak a házépítéshez, vagy adogatták a követ és a meszet a kőműves keze alá. Ezt mind szó nélkül tették. A paraszt köteles volt földesúrnak évente ingyen 104 napot dolgozni, ha nem volt igásállata, illetve 52 napot, ha volt igásállata, kocsija. János napján, június végén volt a legtöbb munka. A jobbágyoknak kötelességük volt lekaszálni a rétet, majd összegereblyézni és boglyába rakni a szárított szénát. Azután ingyen munkaként learatták a földesúr gabonáját, kérébe kötötték, keresztbe rakták, majd a mezőről behordták a csűrökbe. A földesúr javára elvégzett munka mellett, adót is fizettek földjeik után és a királynak is kifizették az éves adót. Amíg a földesúr dolgozott, addig a tulajdon földjük termését verte az eső, járta a szél. Hasonlóképpen járt a jobbágy az állatai tekintetében is. A legjobb malacot a földesúrnak kellett adni. A vetőmagért a csűrben kellett a cséphadaróval kiverni a kalászból a magot. Ünnepnapra, születésnapra kalácsot, bort kellett vinnie a földesúr asztalára, karácsonykor pedig csirkét és finom húsuppós állatot (báránypörcöt) vitt.

Ha a jobbágy lánya férjhez ment, adót kellett fizetnie a földesúrnak. Még a kenyere után is vámot kellett a földesúrnak fizetnie, hiszen saját gabonáját csak a földesúr malmában őrlhette meg, kenyerét pedig szintén csak a földesúr kemencéjében süthette meg.

A jobbágycsalád legfőbb tápláléka a tejből és darából készült kása volt. Ezt ették a gyerekek is. Ritkán volt kenyér, hideg hús, hal és sovány vadpecsenye. A kevéske étel mellett sok volt a munka és állandó rettegésben éltek a földesúrtól, az intézőtől és a hajdútól.

A ház körül kertet tartottak fenn, ahol megtermett a tök, káposzta és a répa. Néhol volt gyümölcsfa is, vadalma és szilva.

Ínséges időkben a falu népe gyakran éhezett. Liszt helyett ilyenkor a fák kérgét őrölték meg. Vadon élő növényeket, főleg vadalmát és lapufüvet is begyűjtöttek.

A jobbágyparasztok a szántóföldet és a rétet egyénileg használták, míg az erdőt, legelőt és nádast közösen.

A szántáshoz használt faekék nagyobbak voltak a mai ekéknél, szélesebb barázdát húztak vele. Az ekét legtöbbször három-négy pár ökör húzta. A vetést kézzel végezték el. Az elhintett magokat faboronával igyekeztek betakarni. Valamikor aratásnál csak a kalászt vágják le. Magas tarlót hagytak, amit télen az állatok legeltek le. A cséplést cséphadaróval végezték el vagy lovakkal tapostatták ki a kalászból a magvakat, amit nyomtatásnak neveztek. A kicsépeelt szemelt kiszelelték: a szél elvitte a könnyű pelyvát, míg a nehéz szem leesett. A XII. században a lakosság fő foglalkozása még az állattenyésztés volt. Az állatokat akkor még „ridegen tartották”: télen-nyáron a szabad ég alatt élt a ménes, a csorda, a nyáj. Ezért az állatok keveset nyújtottak: a tehén csak annyi tejet adott, hogy a borjút felnevelje, a fejésre már nemigen volt teje. Lovakat csak katonai célokra tenyésztettek, szántásra és más munkálatokra nem. A juhok elviselték a nagy hideget, míg a disznókat a tölgyerdőben makkon hizlalták.

Az árpádházi uralkodók törvényei

A XI. század végére (Könyves Kálmán király idejében) a szabad (liber) már függő viszonyt jelentett (csak szabad költözködési joguk volt). A törvényekben találkozunk ilyen kifejezésekkel, mint az apátok, püspökök és ispánok szabadja. Ekkora már a szolgák (servi) legnagyobb része szolgatelekre jutott, jobbágyviszonyba. Az egyházi birtokokon, mint amilyen a kolostorral rendelkező Aranylábú Bács volt, a jobbágyok földhöz voltak kötve. Ezek a servusok házzal, ökrökkel rendelkeztek, akiktől tizedet szedtek, azaz egyházi adót fizettek, de jogilag továbbra is a földesúrnak voltak kiszolgáltatva.

Könyves Kálmán előírta, hogy az ispánok, akiknek a saját falvaikban olyan szabad emberek vannak, akiktől lovat kaphatnak és száz pensát (arany pénzt) tudnak összegyűjteni, ebből a jövedelemből egy páncélos katonát biztosítsanak a királynak. Ha csak negyven pensát tudtak összegyűjteni, akkor egy páncél nélküli katonát kellett biztosítaniuk a királynak. Ha ettől kevesebb jövedelmük volt, azt megtarthatták maguknak (Könyves Kálmán 1110 körül kiadott első törvénykönyve, 40.).

II. András törvénybe foglalta, hogy ha a király az országon kívül kíván hadat vezetni, a serviensek (királyi kötelezettek nem kötelesek vele tartani kivéve, ha a hadjáratot saját költségére szervezi meg. Ha

azonban ellenséges sereg tört be az ország területére, mindnyájan egyetemesen kötelesek voltak hadba vonulni. Úgyszintén, ha az országon kívül mentek hadba, mindazok akik ispáni jogállással bírtak vagy tőlük pénzt kaptak, kötelesek voltak hadba vonulni (II. András, Aranybulla 1222).

IV. Béla elrendelte, hogy ha a király más ország vagy tartomány elfoglalására vagy megszerzésére sereget indít, a nemeseket nem lehetett akaratuk ellenére a seregbe kényszeríteni, csak önkéntes alapon vagy fizetésért, sem pedig arra, hogy akaratuk ellenére mások megsegítésére legyenek hadba hívva (IV. Béla és fia 1267. évi törvénye 2.).

Felhasznált irodalom:

1. *Érdújhelyi* Menyhért, Újvidék története, 1894, reprint: Agape, Újvidék, 2002.
2. *Iványi* István, Bács-Bodrog vármegye helynévtára I. és II. kötet, Horváth I. Könyvnyomda, Szabadka, 1908.
3. *Molnár* Erik, Magyarország története I. kötet, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1964.
4. *Szabolcs* Ottó, Történelmi olvasókönyv VI, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.
5. *Mann* Miklós, Történelmi olvasókönyv VII, Tankönyvkiadó, Budapest, 1972.
6. *Pauler* Gyula, A magyar nemzet története, Budapest, 1970.
7. *Besnyő*, Történetek a középkorról, Tankönyvkiadó, Budapest, 1975.
8. Dr. *Borovszky* Samu, Magyarország története, Budapest, 1904.